

Comunitatea turcă din Dobrogea

Daniela-Mirela Pleșoianu
Universitatea „Ovidius” din Constanța
plesoianudaniela@hotmail.com

Județul Constanța se bucură de o diversitate de tradiții istorice și culturale pe care i le conferă numărul important de minorități etnice sau naționale care îmbogățesc civilizația românească în ansamblul său.

Aceste etnii sunt rezultatul unei istorii de peste 2000 de ani și al complexității fenomenelor de cultură și civilizație care le-au adus să trăiască împreună.

Minoritățile etnice se bucură în România de astăzi de drepturi și libertăți care le-au permis să-și conserve și să promoveze specificul etnic-cultural. Constituția României le oferă minorităților un statut juridic la standardele prevăzute de convențiile internaționale, fiind respectate, totodată, crezul religios al tuturor cetățenilor ei și libertatea de expresie religioasă.

În județul Constanța, conform datelor recensământului populației din anul 2011 (publicate de Institutul Național de Statistică) trăiesc un număr de 19.499 turci, 17.620 tătari, 2.897 ruși-lipoveni, 110 germani, 3.448 rromi, alături de alte naționalități (greci, aromâni, bulgari, italieni, armeni).

Fiecare dintre aceste etnii și-a păstrat identitatea culturală, tradițiile și obiceiurile, aducând, în același timp, poporului român propria contribuție.

În acest articol sunt prezentate pe scurt elemente de istorie, port tradițional, religie, așezăminte de cult, personalități reprezentative, activități artistice, ansambluri, calendarul obiceiurilor și tradițiilor populare specifice, gastronomie specifică.

Comunitatea turcă

Comunitatea turcă din România, și mai ales din Dobrogea, are o vechime de peste șapte secole, prima consemnare documentară a prezenței unor turci preotomani datând din anul 1264 d.Hr.

Colonizarea intensivă a regiunii are loc după bătălia de la Varna (1444), după care Dobrogea rămâne otomană până la pacea de la Berlin (1878). În secolul al XVII-lea aproape toate satele, târgurile, orașele din Dobrogea aveau nume turcești, iar turcii erau în număr mare.

Educația și instrucția aveau mai mult un caracter religios, găsimu-se pe lângă lăcașurile de cult (geamii).

În anul 1900, în Dobrogea existau 195 de geamii – 166 în județul Constanța și 29 în județul Tulcea – din care au rămas doar 72 (Brătescu Constantin, 1928).

În perioada interbelică a avut loc o dezvoltare importantă a intelectualității turcești. În vremea aceea au apărut reviste și ziare în limba turcă, osmană și apoi bilingve.

O contribuție semnificativă în dezvoltarea identității culturale și spirituale turcești au avut-o așa-numitele *wakifuri*, fundații neguvernamentale, confesional-islamice, non-profit.

Cele mai cunoscute au fost *wakiful* de Mangalia, înființat de principesa Esmahan (1590) și cel de la Babadag, înființat de Gazi Ali Pașa (1610).

Perioada 1945-1990 a fost o perioadă în care intelectualitatea turcă a migrat în Turcia, iar școala în limba turcă a funcționat până în 1954, după care s-a suspendat.

După anul 1990, turcii s-au organizat, formând Uniunea Democrată Turcă din România (UDTR), al cărei principal obiectiv este să revigoreze și să transmită valorile culturale și tradiționale ale etnicilor turci (Itinerarii etnice în Dobrogea, 2008).

Recensământul din anul 2002 confirmă că majoritatea etnicilor turci locuiesc în județul Constanța (localitățile Medgidia, Mangalia, Eforie Nord, Techirghiol, Adamclisi, Agigea, Mihail Kogălniceanu, Nicolae Bălcescu, Ostrov, Poarta Albă, Ion Corvin, Topraisar), iar restul în Tulcea (Babadag, Isaccea, Măcin, Ciucurova, Casimcea), București, Călărași și Brăila (Studiu cultural istoric privind minoritatea turcă).

Religia

Sensul cuvântului „Islam” este pace și credință în Allah. Unicitatea lui Allah este semn al inteligenței și al împlinirii musulmanului. Până în anul 1877, geamiile și *tekke*-urile (un fel de mănăstiri) erau pentru dobrogenii musulmani centrul activității lor nu doar religioase, ci și spirituale. În geamie se învăța scrisul, socotitul, se realiza cunoașterea și interpretarea Coranului, familiarizarea cu alte cunoștințe necesare traiului zilnic (igienă,

grădinărit, cultivarea plantelor, creșterea animalelor etc.), geamiile suplinind astfel lipsa unor școli în anumite localități dobrogene.

În județul Constanța geamiile datează din deceniile VI și VII ale secolului al XIX-lea. Acestea se află la Constanța (șapte geamii), Medgidia, Mangalia, Techirghiol, Agigea, Amzacea, Cernavodă, Hârșova, Valu lui Traian, Eforie Nord, Năvodari.

Fig. 1. Moscheea Carol I, Constanța.

Fig. 2. Moscheea Carol I, Constanța, interior.

Fig. 3. Geamia Hunkiar, Constanța.

Fig. 4. Geamia Hunkiar, Constanța, interior.

Fig. 5. Moscheea Esmahan Sultan, Mangalia.

Sărbători

În continuare vor fi prezentate cele mai importante sărbători ale turcilor.

1. Sărbătoarea *Kurban Bayram* (Sărbătoarea Sacrificiului) exprimă supunerea, adorația față de Allah Atotputernicul și Milostivul.

După rugăciunea de *Bayram*, care se face în moschei și geamii, și după ce bărbații trec pe la casele celor decedați peste an, unde citesc din Sfântul Coran, urmează patru zile de bucurie și destindere. Masa cu mâncăruri tradiționale, vizitele la rude și prieteni consolidează spiritual familia și comunitatea.

2. Sărbătoarea *Ramazan Bayram* (Sărbătoarea postului, a dulciurilor) este a doua sărbătoare religioasă importantă a cultului musulman. Este un prilej de întărire a comunității turce, o sărbătoare a bucuriei, a împăcării, a curățeniei, a respectului, a credinței și a venerării lui Allah.

3. Sărbătoarea *Hâdârlez* – sărbătoare culturală, câmpenească, etno-culturală și religioasă, care are loc în fiecare an pe 6 mai. Are sensul de „Paștele Blajinilor” în tradiția creștină. În această zi se vizitează mormintele celor dragi sau ale sfinților. Se fac pomeni, se ajută orfanii, văduvele, nevoiașii. De asemenea, toți musulmanii se întâlnesc pe malul râurilor, în poienițe, unde petrec, cântă și dansează.

4. Sărbătoarea *Nevruz* – o sărbătoare a primăverii, a renașterii naturii, care se sărbătorește începând cu 21 martie. *Nevruzul* simbolizează chemarea la viață, renașterea străbunilor, înălțarea către soare. Cu ocazia acestei sărbători, ritualul religios este urmat de jocuri, cântece, dansuri populare, au loc lupte cu săbii, lupte libere, trânte, întreceri hipice etc. Se consumă produse tradiționale.

5. Ziua independenței – sărbătoarea copilului (23 aprilie) – este o sărbătoare a Republicii Turcia, pătrunsă la turcii dobrogeni și la ceilalți turci din România. Această zi este marcată de manifestări cultural-artistice, instructive, educative și recreative, de concursuri de poezie, dansuri tradiționale, parade ale portului popular, degustări de produse culinare turcești etc.

6. Ziua Republicii Turcia (29 octombrie) – este sărbătorită prin simpozioane, vernisaje, spectacole folclorice, întreceri sportive.

7. Ziua învățătorului (24 noiembrie) – exprimă solidaritatea și respectul față de educatori, învățători, profesori, față de toți cei care au avut un rol în educația și instrucția tinerei generații.

Portul popular

De un exotism aparte este și costumul tradițional. Principalele piese de costum pentru femei sunt:

1. *fistan*
2. *kaftan*
3. *gömlek* (rochii, cămăși brodate pentru sărbători)
4. fes, voal, *ceamber*
5. șalvari
6. ilicul brodat.

Fig. 6. Costum tradițional feminin.

Costumul bărbătesc este sobru, de culoare albastru închis, cu broderie neagră. O notă mai veselă aduc în acest port brâul roșu și fesul de aceeași culoare.

Fig. 7. Costum tradițional bărbătesc.

Personalități ale comunității turcești

Comunitatea turcă se face remarcată și prin personalitățile sale, care au adus culturii românești numeroase contribuții:

Prof. univ. dr. Ibram Nuredin – filosof, sociolog, om de cultură, cadru universitar, autor a numeroase cărți de specialitate și cursuri universitare, membru marcant al comunității tătară și turcă;

Mustafa Ali Mehmet – cercetător științific, autor al volumului „Istoria Turcilor”;

Agiemin Baubec – profesor universitar în cadrul Universității din București și autorul Dicționarului Turc-Român, Român-Turc și al „Gramaticii Limbii Turce”;

Mehmet Ali Ekrem – istoric, printre altele, autorul lucrării cu titlul „Din istoria turcilor dobrogeni”, apărută în anul 1994 la editura Kriterion;

Mictat Ahmet Gârlan – doctor în psihologie, cercetător științific, autorul „Cronologiei minorității turce” (1989-2009);

Osman Negeat, muftiul cultului musulman din România;

Ing. agronom Mujdaba Fikret – personalitate de renume mondial în tehnologia vinului, care a publicat 11 studii, 120 de comunicări, două cărți de enologie, fiind și coautor la mai multe tratate de specialitate;

Mehmet Naci Önal – autorul lucrării cu titlul „Din folclorul turcilor dobrogeni”, apărută la Editura Kriterion, București, în anul 1997;

Hamdi Cerchez – actor;

Emin Emel – autoarea unor volume de versuri în limba turcă (inclusiv poezii pentru copii).

Activități artistice

Unul din evenimentele anuale ale comunității turcești din județul Constanța este **Festivalul Culturii, Sportului și Tineretului**, în cadrul căruia, pe lângă întreceri de fotbal, tenis de masă, bowling, biliard, sunt organizate un târg de artizanat și produse culinare turcești și tătarești, un spectacol folcloric, lupte tătarești, expoziții de lucrări de ceramică și picturi aparținând artiștilor turci și români. Festivalul este organizat în luna mai a fiecărui an.

Un alt eveniment al comunității turcești din județul Constanța este **Festivalul Internațional Interetnic pentru preșcolari „Armonii dobrogene”**, care s-a bucurat de participare din Bursa (Turcia), Karjali (Bulgaria), Brăila (România) și din comuna

Ghindăreși, de la grădinițe și școli din Mangalia, Cobadin, Medgidia și Independența, precum și de la unități școlare din municipiul Constanța.

Alte acțiuni derulate de Uniunea Democrată Turcă (înființată în 21 decembrie 1993), prin comisia sa de cultură:

- Săptămâna diversității – ianuarie 2007;
- Festivalul Internațional „Primăvara Comunitară” – martie 2007, 2008, 2009, 2010 – care are la bază sărbătoarea *Nevruz*, sărbătoare de primăvară cu corespondențe și la alte comunități;
- Hârșova – veche cetate otomană – mai 2007, 2008, 2009, 2010;
- Zilele comunei Cumpăna – 2008, 2009, 2010;
- Festivalul Internațional Yenifoca – august 2007;
- Simpozion Internațional „Mărturii ale culturii turce pe pământul României” – septembrie 2007, 2008;
- Zilele *Sari Saltuk Dede*: cu această ocazie, unui număr de 800 de credincioși musulmani li se oferă ocazia de a face un pelerinaj la mausoleul lui Sari Saltuk Dede și mormântul lui Koyun Baba, două personalități marcante ale civilizației turce din Dobrogea;
- Ziua Victoriei în Republica Turcia – 30 august;
- Ziua minorităților naționale din România – 18 decembrie 1992;
- Ziua mamei – sărbătorită în a doua duminică a lunii mai;
- Festivalul de artă culinară – ajuns la cea de-a VI-a ediție; desfășurat până acum în localitățile: Tulcea, Fântâna Mare, Techirghiol, Cobadin, Constanța, Măcin;
- Simpozionul *Femeia turcă din Balcani*, organizat din doi în doi ani de către Comisia de femei a U.D.T.R., la care participă delegate din Turcia, Bulgaria, Cipru de Nord, Macedonia;
- Înființat în anul 2011, o prezență cu o implicare constantă în viața comunității turcești, Centrul cultural turc „Yunus Emre” din Constanța desfășoară activități de promovare a limbii turce, a istoriei, artelor și culturii turce, precum: zilele culturii

turce, reuniuni ale scriitorilor, simpozioane pe diverse teme, lansări de carte, cursuri de limba turcă, dansuri turcești (Itinerarii etnice în Dobrogea, 2008) etc.

Ansambluri folclorice

Activitatea culturală este desfășurată în cadrul comunității turce și susținută și în cadrul ansamblurilor folclorice.

În cadrul comisiei de cultură a Uniunii Democratice Turce din România își desfășoară activitatea mai multe grupuri folclorice și anume:

Delikanlilar, *Fidanlar* (Mlădițe), *Mehtap* (grup coral), *Tuna* (Tulcea), *Kaynanalar* (grup vocal din Tulcea), *Sureya* (Techirghiol), *Kardelen* (Cumpăna), *Geng Umutlar* (Cobadin), *Gökkupai* (grup vocal din Cobadin), *Filizler* (Medgidia) (Itinerarii etnice în Dobrogea, 2008).

Toate aceste ansambluri de dans și grupuri vocale s-au remarcat la festivaluri naționale și internaționale, precum *Proetnica*, un festival interetnic desfășurat la Sighișoara.

Gastronomia

Gastronomia ocupă un loc important, ea fiind strâns legată de modul și mediul de viață.

Principalele feluri de mâncare sunt: ciorbe, mâncăruri scăzute, produse de patiserie, dulciuri. Partea cea mai consistentă a bucătăriei o constituie preparatele de patiserie: *ulkum* (gogoși), *scovergi*, *filter*, *katlama*, *kobete*, *geantik*, *sarbirma*, *iberek* (plăcintă cu brânză, cu dovleac, cu carne), *kawirma*.

Multe din aceste preparate se servesc nu numai la sărbători, dar și în viața de zi cu zi. Datorită căsătoriilor mixte între turci și români, a festivalurilor culinare existente, aceste preparate au apărut și în bucătăria românească și au un succes extraordinar.

Bibliografie

Brătescu Constantin, 1928. *Dobrogea: 1878-1928; cincizeci de ani de viață românească, în volumul omonim, tipărit cu prilejul semicentenarului reanexării Dobrogei*, vol. I, Cultura Națională, București.

Itinerarii etnice în Dobrogea, 2008. *Itinerarii și evenimente inedite în Dobrogea* – Ministerul dezvoltării regionale și turismului, Consiliul județean Constanța, Guvernul României.

Studiu cultural istoric privind minoritatea turcă, „Minorități minore” PA17/RO13-LP38/6.03.2015, finanțat prin Programul PA17/RO13. Promovarea diversității în cultură și artă în cadrul patrimoniului cultural european, Mecanismul Financiar SEE 2009-2014.

